Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 15 april 1944 kl. 1 em.

Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckta motioner om sänkning av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen.

(2:a avd.)

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 202 i första kammaren av herr *Ohlin* m. fl. och nr 295 i andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl., har hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag om en sådan ändring av bestämmelserna angående tillverkning av maltdrycker, att den angivna övre gränsen för extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen sänkes, så att den motsvarar en alkoholhalt av högst 2,5 viktprocent».

Beträffande motiveringen för de i motionerna framställda yrkandena får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen nr 202 i första kammaren.

Enligt 3 § förordningen den 15 december 1939 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker indelas maltdryckerna i tre klasser. Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger 1,8 viktprocent. Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger 1,8 men icke 3,2 viktprocent. Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger 3,2 viktprocent. Bestämmelserna angående gränserna för de olika maltdrycksklasserna hänföra sig alltså icke till maltdryckens inbryggningsstyrka eller extrakthalt utan angiva endast — oavsett det samband som i verkligheten råder mellan inbryggningsstyrka och alkoholhalt hos utjästa maltdrycker — direkt den medgivna högsta alkoholhalten.

I förevarande motioner har erinrats om att knappheten på spannmål föranlett statsmakterna att under det nu pågående kriget träffa överenskommelse med bryggerierna, att dessa skulle inbrygga maltdryck av andra klassen (pilsnerdricka) med en stamvört, vars extrakthalt understege den normalt tillämpade gränsen 10,5 procent. Den överenskomna gränsen vore för närvarande 7 procent. Med denna sänkning av extrakthalten hade följt en sänkning av alkoholhalten, vilken för närvarande torde ligga vid 2,1 à 2,2 viktprocent. Denna sänkning av alkoholhalten torde visserligen icke helt ha förhindrat pilsnerdrickats användning såsom rusdryck, men åtskilliga iakttagelser

tydde på att dess användning som rusdryck under kriget varit blygsammare än före kriget. Erfarenheten hade även visat, att sänkningen av alkoholhalten kunnat genomföras utan att därmed följt några mera framträdande olägenheter i andra hänseenden. Resultatet av den närmast av råvaruknappheten betingade begränsningen av pilsnerdrickats alkoholhalt vore sålunda övervägande gynnsamt. Det förelåge skäl att söka bevara detta resultat även under den kommande fredstiden.

Efter därom i grundlagsenlig ordning gjord framställning har utskottet emottagit yttranden över ifrågavarande motioner av *socialstyrelsen* och *kontrollstyrelsen*. Socialstyrelsen har uttalat starka betänkligheter mot motionärernas förslag och kontrollstyrelsen har avstyrkt detsamma. Yttrandena ha fogats såsom bilagor till detta betänkande (*Bilaga 1* och 2), till vilka utskottet får hänvisa.

Utskottet. Utskottet vill till en början erinra om att, såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, bestämmelserna om den övre styrkegränsen för maltdrycker av andra klassen icke, som av motionärerna synes ha förutsatts, hänföra sig till maltdryckens inbryggningsstyrka eller extrakthalt. Dessa bestämmelser angiva endast — oavsett det samband som i verkligheten råder mellan inbryggningsstyrka och alkoholhalt hos utjästa maltdrycker — den medgivna högsta alkoholhalten. En lagstiftning i motionernas syfte skulle följaktligen icke, såsom i motionernas hemställan angivits, avse en sänkning av den övre gränsen för extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen utan en sänkning av den övre gränsen för alkoholhalten hos sådana drycker. Sistnämnda gräns, som enligt nuvarande bestämmelser är 3,2 viktprocent, skulle enligt motionärernas förslag sänkas till 2,5 viktprocent.

Såsom framgår av kontrollstyrelsens över de föreliggande motionerna avgivna yttrande har frågan om den övre gränsen för alkoholhalten hos pilsnerdricka sedan lång tid tillbaka vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Den nu föreskrivna övre gränsen, 3,2 viktprocent, tillkom år 1923 i samband med det definitiva genomförandet av förbud mot försäljning — utom för export och för vissa särskilda ändamål — av starköl. Krav på starkölsförbudets upphävande helt eller delvis ha sedan dess åtskilliga gånger framställts. 1934 års maltdryckskommitté, som hade till uppgift att verkställa utredning angående frågan om ändringar i gällande lagstiftning rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker, ansåg sig i sitt år 1936 avgivna betänkande icke kunna förorda ett frigivande av starkölet. Kommittén föreslog emellertid en höjning av den övre alkoholgränsen för pilsnerdricka till 3,4 viktprocent. Till stöd härför framhölls bland annat, att den förbättring i pilsnerdrickats smak, som komme att bliva följden av en sådan åtgärd, skulle vara ägnad att dämpa kraven på starkölets frigivande. Kommitténs förslag innebar även ändrade bestämmelser rörande kontrollen över försäljningen av pilsnerdricka.

Maltdryckskommitténs förslag har hittills icke föranlett annan Kungl.

Maj:ts åtgärd än att Kungl. Maj:t vid 1939 års urtima riksdag framlade av kommittén utarbetat förslag angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, vilket förslag innebar införande av skatt å den färdiga varan i stället för den dittillsvarande råämnesbeskattningen. Detta förslag låg sålunda till grund för den nu gällande förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker. I propositionen vid nämnda riksdag anförde departementschefen, att han vid förslagets framläggande icke till behandling upptagit den av kommittén väckta frågan om höjning av den övre gränsen för maltdrycker av andra klassen från 3,2 till 3,4 viktprocent, enär denna fråga lämpligen syntes böra avgöras i samband med en reform av bestämmelserna om försäljning av pilsnerdricka.

Mot det i föreliggande motioner framställda förslaget har socialstyrelsen invänt bland annat, att det efter den ifrågasatta nedsättningen av alkoholhalten hos pilsnerdricka skulle bliva svårare att vinna gehör för det långt viktigare önskemålet om en socialt rationell organisation av tillverkningen och distributionen av pilsnerdricka. Under hänvisning till att utarbetat förslag härom förelåge sedan flera år tillbaka har socialstyrelsen uttalat, att det enligt styrelsens mening erfordrades en genomgripande omgestaltning på detta område. Styrelsen har även sagt sig hålla före, att motionärernas förslag från nykterhetsvårdens synpunkt vore av tvivelaktigt värde och närmast vore ägnat att fördröja en ny bättre ordning i fråga om pilsnerdricksförsäljningen.

Kontrollstyrelsen har anfört bland annat, att ett tillmötesgående av motionärernas hemställan enligt styrelsens uppfattning otvivelaktigt komme att sätta starka krafter i rörelse för ett upphävande av starkölsförbudet, något som i det förändrade läget måhända icke skulle kunna förhindras. En utveckling i antydd riktning skulle vara ägnad att medföra ökade risker ur folknykterhetssynpunkt i jämförelse med vad tillhandahållandet av pilsnerdricka innebure. Enligt styrelsens mening borde det i varje fall anstå med att vidtaga en ändring av styrkegränsen för pilsnerdricka, till dess maltdryckskommitténs förslag beträffande pilsnerdricksförsäljningens ordnande blivit prövat av statsmakterna.

Vid övervägande av den i föreliggande motioner väckta frågan kan utskottet för sin del icke underlåta att i likhet med de över motionerna hörda myndigheterna uttala starka betänkligheter mot motionärernas förslag. Att med utgångspunkt från den av krisförhållandena föranledda, genom överenskommelse med bryggerierna åstadkomna sänkningen av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen lagfästa en övre gräns för alkoholhalten hos dessa drycker av 2,5 viktprocent kan utskottet icke finna tillrådligt. Uppmärksammas bör även att, därest en sådan åtgärd skulle genomföras, maltdrycker av andra klassen med en alkoholhalt av högst 2,5 viktprocent komme att beläggas med skatt efter 30 öre för liter, medan däremot maltdrycker av första klassen med en högsta alkoholhalt, som med endast 0,7 viktprocent understiger den nu nämnda, vore helt skattefria. Det måste jämväl framstå såsom föga rationellt att med en så pass obetydlig skillnad i alkoholhalten upprätthålla nuvarande system för reglering av och kontroll över försälj-

ningen av maltdrycker av andra klassen, under det att maltdrycker av första klassen ej äro underkastade motsvarande reglering och kontroll.

Enligt utskottets mening bör den i motionerna väckta frågan icke upptagas till ett isolerat bedömande utan måste ses i samband med frågan om det lämpligaste sättet för maltdrycksförsäljningens ordnande överhuvud taget, varom såsom ovan nämnts utarbetat förslag föreligger. Vidare må erinras om att 1943 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Utskottet förutsätter, att i samband med denna utredning nämnda frågor komma under omprövning.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att de likalydande motionerna I: 202 av herr Ohlin m. fl. och II: 295 av herr Svensson i Ljungskile m. fl. om sänkning av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 april 1944.

På bevillningsutskottets vägnar:

A. J. BÄRG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar *Johan Bärg, Wahlmark, Axel Ivar Anderson, Sjödahl, friherre De Geer, Ekman, Frans Ericson, Velander, Björkman* och *Lindblom;* samt

från andra kammaren: herrar *Lövgren, Hagberg* i Malmö, *Björklund, Hammarlund, Olsson* i Gävle, *Orgård, Sandberg, Falk, Karlsson* i Grängesberg och *Karlsson* i Granebo.

Reservation

av herrar *Lindblom* och *Sandberg*, som ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»På uppdrag av chefen för folkhushållningsdepartementet har under kriget överenskommelse träffats emellan kontrollstyrelsen och Svenska bryggareföreningen om nedsättning av inbryggningsstyrkan i maltdrycker av andra klassen från den förut vanligen tillämpade 10 à 10,2 procent till 7,0 procent. Med denna nedsättning av inbryggningsstyrkan, som vidtagits för att spara säd,

har följt en sänkning av alkoholhalten till 2 à 2,1 procent. I vissa fall har alkoholhalten legat under 2 procent.

De förändringar, som åtföljt denna sänkning av alkoholhalten, äro både ur nykterhetssynpunkt och ur andra synpunkter av stort intresse. Före kriget användes pilsnerdricka vid sidan av sin huvudsakliga användning som måltidsdryck i icke ringa omfattning som rusdryck. Den under kriget vidtagna sänkningen av alkoholhalten torde visserligen icke helt ha förhindrat pilsnerdrickats användning i sistnämnda syfte, men åtskilliga iakttagelser tyda på att dess roll som rusdryck under kriget varit blygsammare än tidigare. Sålunda har den nyligen avslutade utredningen om nykterhetstillståndet under krigsåren gjort en undersökning av berusningsorsakerna enligt de anhållnas uppgifter i 30 stadssamhällen. Enligt denna undersökning har pilsnerns roll som berusningsorsak minskats från 10 till 4 procent.

Erfarenheten har tillika visat, att sänkningen av alkoholhalten kunnat genomföras, utan att därmed följt några mera framträdande olägenheter i andra hänseenden. Bryggerierna, i varje fall de bryggerier, som haft tillfredsställande teknisk utrustning, ha kunnat genomföra denna sänkning utan att i väsentligare mån behöva eftersätta de egenskaper hos pilsnerdrickat, som utgöra grunden för dess uppskattning som måltidsdryck.

Resultatet av den närmast av råvaruknappheten betingade begränsningen av pilsnerdrickats alkoholhalt är sålunda övervägande gynnsamt. Det föreligger skäl att söka bevara detta resultat även under den kommande fredstiden. Det finnes enligt utskottets mening så mycket starkare skäl härtill som 1943 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om en allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Det vore utan tvivel av stort värde för denna utredning om den lägre alkoholstyrka i pilsnerdricka som under kriget visat gynnsamma verkningar finge prövas under en längre tid.

En lagstiftning i detta syfte skulle emellertid inte, som motionärerna förutsatt, avse en sänkning av den övre gränsen för extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen utan en sänkning av den övre gränsen för alkoholhalten hos sådana drycker.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

> att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag om en sådan ändring av bestämmelserna angående tillverkning av maltdrycker av andra klassen, att den högsta medgivna alkoholhalten blir 2,5 viktprocent.»

Bilaga 1.

Till riksdagens bevillningsutskott.

Genom beslut den 11 februari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till riksdagens bevillningsutskott avgiva yttrande över de likalydande motionerna nr 202 i första kammaren och nr 295 i andra kammaren om sänkning av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen. Med anledning härav får socialstyrelsen anföra följande.

Frågan om innehållet i lagstiftningen rörande tillverkning och försäljning av maltdrycker av andra klassen, pilsnerdricka, måste bedömas under hänsynstagande till att pilsnerdricka både är en socialt indifferent konsumtionsvara och ett berusningsmedel, som användes i avsevärd omfattning. Det kunskapsmaterial, som föreligger rörande pilsnerkonsumtionen i vårt land, är visserligen otillräckligt för att man på grundval därav skall kunna ens approximativt beräkna hur stor del av totalkonsumtionen som kan betraktas som missbruk men det är dock känt, att flertalet av de individer, som nykterhetsnämnderna måste ta befattning med, konsumera pilsnerdricka i långt större omfattning än som motsvarar ett legitimt behov av måltidsdryck eller läskedryck.

Socialstyrelsen utgår från att dess yttrande i denna fråga närmast bör belysa det föreliggande förslaget från nykterhetsvårdens synpunkt. Det kan då framhållas, att hittills under krisåren icke kunnat konstateras någon minskning av antalet omhändertagna pilsnerdricksmissbrukare, om härmed förstås personer, som äro hemfallna åt alkoholmissbruk och bland annat konsumera pilsnerdricka i övermått. Det är möjligt, att själva pilsnerdricks-konsumtionens andel i det sociala förfallet hos dessa missbrukare numera är relativt mindre än tidigare, men alldeles säkert är detta icke; en sådan försvagning av ruseffekten hos pilsnerdricka genom minskad alkoholhalt, som ägt rum under nuvarande kristid, kan ju kompenseras genom ökad konsumtion, om försäljningen icke är anordnad på socialt ändamålsenligt sätt. Även om totalkonsumtionen av pilsnerdricka har minskat under kristiden, finns det skäl som tala för att den totala missbrukskonsumtionen icke minskat under samma tid.

Det föreliggande förslaget skulle innebära en minskning av alkoholhalten hos pilsnerdricka från 3,0 viktprocent — den före kriget faktiskt förefintliga övre styrkegränsen, ehuru gällande bestämmelse medgav 3,2 viktprocent — till 2,5 viktprocent, d. v. s. en minskning i proportionen 6 till 5. Av det ovan anförda torde framgå, att denna åtgärd icke i och för sig är ägnad att lösa det sociala pilsnerdricksproblemet. Däremot tala vissa skäl för att det efter en sådan nedsättning av alkoholhalten hos pilsnerdricka skulle bli svårare att vinna gehör för det långt viktigare önskemålet om en socialt rationell organisation av tillverkningen och distributionen av pilsnerdricka. Denna synpunkt bör icke förbises, ty den nuvarande ordningen på detta område är otillfredsställande i nykterhetsvårdsavseende. I första hand kommer härvid i betraktande, att den eljest inom alkoholhanteringen i huvudsak genomförda principen om det privatekonomiska vinstintressets avkoppling icke gäller i fråga om försäljningen av pilsnerdricka. Det är säkerligen icke obefogat att

antaga ett inre sammanhang häremellan och det faktum, att det är mycket vanligt, att alkoholmissbrukare lägga ned en oproportionerligt stor del av sina inkomster på pilsnerdricka. Det för någon tid sedan i tidningspressen skildrade fallet — avseende en för nykterhetsnämnden i kommunen dittills okänd familjeförsörjare med mycket omfattande försörjningsplikter, som lade ned hundra kronor i månaden, motsvarande en fjärdedel av inkomsterna, på pilsnerdricka för sin egen personliga konsumtion — må vara ett extremt fall, men i handlingarna rörande omhändertagna alkoholister framkomma ofta liknande uppgifter, som visa att affärsintresset hos detaljförsäljare av pilsnerdricka, jämte okänslighet för andra synpunkter på försäljningen, kraftigt medverkar till dessa missförhållanden. Det kan icke heller förnekas, att det finns pilsnerdricksförsäljningsföretag av s. k. allmännyttig karaktär, som alls icke fullgöra sin försäljningsuppgift på ett socialt tillfredsställande sätt.

Det erfordras därför enligt socialstyrelsens mening en genomgripande omgestaltning på detta område. Utarbetat förslag härom föreligger sedan flera år tillbaka. Socialstyrelsen håller före, att det remitterade förslaget från nykterhetsvårdens synpunkt är av tvivelaktigt värde och närmast är ägnat att fördröja en ny bättre ordning i fråga om pilsnerdricksförsäljningen.

I detta ärendes handläggning hava deltagit t. f. generaldirektören Höjer, byråcheferna Nyström och Berggren, t. f. byråcheferna Richert och Hävermark, styrelsens expert för alkoholistvårdsärenden, professor Kinberg, samt sekreteraren Åman, föredragande.

KARL J. HÖJER.

A. ÅMAN.

Bilaga 2.

Till riksdagens bevillningsutskott.

Kungl. Maj:t har den 11 februari 1944 anbefallt kontrollstyrelsen att före den 10 mars 1944 till riksdagens bevillningsutskott avgiva utlåtande i anledning av de till 1944 års riksdag avgivna likalydande motionerna I: 202 och II: 295 om sänkning av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen.

I anledning härav får kontrollstyrelsen anföra följande.

I motionerna erinras om den överenskommelse, som träffats med bryggerierna rörande sänkning under nu rådande kristid av inbryggningsstyrkan vid tillverkning av maltdrycker av andra klassen (pilsnerdricka). Överenskommelsen innebure, att pilsnerdricka med högre inbryggningsstyrka än 7 procent för närvarande icke tillverkades. Med tillämpning av denna gräns komme alkoholhalten att ligga vid 2,1 à 2,2 viktprocent mot eljest medgivna 3,2 viktprocent. Denna sänkning av alkoholhalten hade, enligt vad åtskilliga iakttagelser givit vid handen, medfört, att pilsnerdrickats roll som berusningsmedel under kriget varit blygsammare än dessförinnan. Erfarenheten hade tillika visat, att berörda sänkning i allmänhet kunnat genomföras utan eftersättande i väsentligare mån av de egenskaper hos pilsnerdricka, som utgjorde grunden för uppskattning av detsamma såsom måltidsdryck. Med hänsyn till dessa övervägande gynnsamma erfarenheter förelåge skäl att söka bevara resultatet av den närmast av råvaruknappheten betingade begränsningen av pilsnerdrickats alkoholhalt även under den kommande fredstiden. I motionerna hemställes därför, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag »om en sådan ändring av bestämmelserna angående tillverkning av maltdrycker, att den angivna övre gränsen för extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen sänkes, så att den motsvarar en alkoholhalt av högst 2,5 viktprocent».

Den i motionerna åberopade överenskommelsen angående nedbringande av inbryggningsstyrkan hos maltdrycker av andra klassen har vidtagits såsom en provisorisk krisanordning i syfte att i livsmedelsförsörjningens intresse minska kornförbrukningen vid de skattepliktiga bryggeriföretagen. Överenskommelsen har på uppdrag av chefen för folkhushållningsdepartementet träffats mellan kontrollstyrelsen — som haft att i frågan samråda med statens livsmedelskommission — samt Svenska bryggareföreningen, och har förklarats skola gälla så länge den knappa tillgången å spannmål enligt livsmedelskommissionens beprövande det påkallar. Ursprungligen avsåg överenskommelsen, som första gången träffades den 20 december 1940 och då förbands med vissa av livsmedelskommissionen medgivna tilldelningar av maltkorn, allenast år 1941 och innebar en minskning etappvis av inbryggningsstyrkan, så att densamma skulle utgöra 8,2 procent från och med den 16 mars 1941 i stället för den förut vanligen tillämpade, 10,0 à 10,2 procent. I slutet av år 1941 förlängdes överenskommelsen att gälla oförändrad jämväl år 1942. I anledning av behovet av att ånyo minska förbrukningen av korn vid maltdryckstillverkningen upptogos i slutet av år 1942 nya förhandlingar med bryggeriindustrien, vilka ledde till en överenskommelse om en ytterligare minskning av inbryggningsstyrkan hos maltdrycker av andra klas-

sen under år 1943, så att densamma från och med den 16 mars sistnämnda år skulle nedgå till 7,0 procent. Vid 1943 års slut förlängdes överenskommelsen om nämnda styrka jämväl för år 1944. Mot en inbryggningsstyrka hos pilsnerdricka av 7 % svarar i regel en alkoholhalt av 2,0 à 2,1 viktprocent, men vid företagna provundersökningar har alkoholhalten på sistone ej sällan i verkligheten varit lägre, i ett fall 1,6 viktprocent.

Vad angår motionärernas hemställan får kontrollstyrelsen till en början erinra, att enligt 3 § förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker till maltdryck av andra klassen hänföras sådana maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger 1,8 viktprocent men icke 3,2 viktprocent. Bestämmelserna om den övre gränsen för nämnda maltdrycksklass hänföra sig alltså icke, som ordalydelsen av motionärernas hemställan synes förutsätta, till maltdryckens inbryggningsstyrka eller extrakthalt, utan angiva endast — oavsett det samband, som i verkligheten råder mellan inbryggningsstyrka och alkoholhalt hos utjästa maltdrycker — direkt den medgivna högsta alkoholhalten; tidigare hade en kombinerad alkohol- och extraktgräns funnits stipulerad, men detta system avvecklades i den ovannämnda nya maltdrycksbeskattningsförordningen. Motionärernas hemställan är alltså att fatta såsom åsyftande en ändring av nyssberörda bestämmelse därhän, att den övre gränsen för alkoholhalten hos maltdrycker av andra klassen skall sänkas från 3,2 viktprocent till 2,5 viktprocent.

För ett bedömande av det av motionärerna upptagna spörsmålet torde vara erforderligt att närmare skärskåda uppkomsten och utvecklingen av gränsdragningsproblemet beträffande de starkare och de mellanstarka maltdryckerna (starkölet resp. pilsnerdrickat). Behandlingen av frågan om styrkegränsen för pilsnerdrickat har i hög grad varit beroende av starkölets ställning i lagstiftningen.

Maltdrycker med högre alkoholstyrka än den för pilsnerdricka medgivna få enligt nu gällande bestämmelser icke försäljas till allmänheten. För maltdrycker med högre alkoholstyrka än 3,2 viktprocent — klass III eller s. k. exportöl — råder nämligen försäljningsförbud utom för export samt för vissa särskilda ändamål (medicinska, tekniska m. fl.). Starkölsförbudet härleder sin tillkomst till förhållandena under tiden för förra världskriget, då bryggerierna liksom nu måste underkasta sig avsevärda inskränkningar i fråga om maltdryckernas inbryggningsstyrka. Enligt den år 1917 utfärdade förordningen angående försäljning av rusdrycker skulle vidare försäljningen av maltdrycker med en alkoholhalt av mer än 3,6 volymprocent (2,9 viktprocent) vara underkastad bestämmelserna i nämnda förordning och alltså ske enligt motbokssystemet. Sistnämnda omständighet föranledde tillverkarna att tills vidare icke tillverka maltdrycker med högre alkoholhalt än den nyssnämnda, oaktat att inskränkningarna i fråga om maltanvändningen upphörde vid mediet av år 1919. De bryggerierna under kristiden ålagda inskränkningarna i fråga om inbryggningsstyrkan hade emellertid väckt tanken på möjligheten av att helt förbjuda försäljningen av alkoholstarkare maltdrycker. Till 1920 års riksdag motionsledes framställda yrkanden härutinnan föranledde hemställan till Kungl. Maj:t om utredning rörande förbud mot försäljning inom riket av maltdrycker med högre alkoholhalt än 2,9 viktprocent. Utredningen borde jämväl taga sikte på bland annat att tekniskt söka utröna, huruvida en, trots låg alkoholhalt, smakligare, hållbarare och som måltidsdryck mera användbar maltdryck än det förekommande pilsnerdrickat — alltså med en alkoholhalt av högst 2,9 viktprocent — kunde frambringas. För den begärda utredningen tillsattes 1920 års maltdryckskommitté, som i sitt den 17 december 1921 avgivna betänkande föreslog införande av

starkölsförbud men med hänsyn till riskerna ur nykterhetssynpunkt avvisade framkommet förslag om en mindre höjning av pilsnerdrickats alkoholhalt, åsyftande en utväg att erhålla en hållbarare maltdryck än pilsnerdricka. Sistnämnda fråga fann kommittén böra lösas genom införande av tvenne nya maltdryckstyper med begränsad alkoholhalt men hög inbryggningsstyrka (maltdricka och maltöl), i vilka alkoholhaltens ökning skulle förhindras genom pastörisering. Att märka är, att den mot en alkoholhalt av 2,9 viktprocent svarande extrakthalten, 9,5 procent, eljest icke fick överskridas till följd av den kombinerade alkohol- och extraktgräns, som vid denna tid tillämpades.

Med hänsyn till de vitt skilda meningar, som vid remissbehandlingen framkommit rörande kommitténs förslag, fann sig föredragande departementschefen icke beredd att utan ytterligare utredning framlägga förslag i ämnet i annan mån än som avsåg införande av provisoriskt förbud mot införsel till och försäljning inom riket av starköl. Proposition med förslag om dylikt förbud med giltighet intill den 1 oktober 1923 antogs av 1922 års riksdag. Den fortsatta utredningen uppdrogs åt kontrollstyrelsen, som bland annat hade att undersöka frågan om möjligheten att förbättra pilsnerdrickats smak och hållbarhet. Rätt snart efter det den situation inträtt, då maltdrycker med en alkoholstyrka av allenast högst 2,9 viktprocent och en inbryggningsstyrka av högst 9,5 procent tillhandahölls allmänheten, hade framkommit klagomål över pilsnerdrickats dåliga beskaffenhet. Det vanliga pilsner- och lagerölet, som fanns i marknaden före världskriget, torde ha hållit en stamvörtsstyrka av mellan 11,5 och 13,5 procent, motsvarande en alkoholhalt av 3,6—4,3 viktprocent, och var givetvis av en bättre kvalitet än den maltdryckstyp, vars tillverkning kunde äga rum inom ramen av de för pilsnerdrickat medgivna styrkegränserna. I ett flertal av de yttranden, som avgivits över 1920 års maltdryckskommittés betänkande, hade även önskemål framkommit om någon höjning av alkoholhalten hos nämnda maltdryck.

I sin den 17 oktober 1922 avgivna utredning biträdde kontrollstyrelsen förslaget om starkölsförbudets bibehållande men intog däremot en annan ståndpunkt än maltdryckskommittén till frågan om de mellanstarka maltdryckerna. Styrelsen avvisade därvid tanken på att införande av alkoholsvaga men extraktrika maltdrycker (maltdricka och maltöl) skulle vara någon lösning av spörsmålet om åstadkommande av ett förbättrat pilsnerdricka. Efter ingående undersökningar av skilda slag, avseende bland annat frågan om dels gränsen mellan ur nykterhetssynpunkt relativt farliga och relativt ofarliga maltdrycker, dels storleken av den koncentrationsstegring, som erfordrades för att en smakförändring skulle inträda, dels ock smaken hos vissa maltdrycker, vilka undersökningar utfördes under ledning av medicinska sakkunniga, fann kontrollstyrelsen, att de vunna resultaten onekligen visade hän mot att man icke kunde nå syftet att i hållbarhets- och smakhänseende förbättra pilsnerdrickat med bibehållande av den dåvarande alkoholgränsen, 2,9 viktprocent. Av de verkställda undersökningarna vore man berättigad att sluta sig till att en mindre höjning i alkoholhalten skulle ha ringa om ens någon betydelse ur nykterhetssynpunkt. Då emellertid en höjning, för att icke olägenheter ur nykterhetssynpunkt skulle uppstå, måste ske synnerligen försiktigt, föreslog styrelsen, att gränsen för maltdryck av andra klassen skulle ligga vid en alkoholhalt av 3,1 viktprocent och en extrakthalt av 10 procent med remedium till 3,3 viktprocent resp. 10,4 procent. Från beslutet voro två ledamöter och tvenne i beslutet deltagande sakkunniga skiljaktiga och ansågo, att alkoholgränsen skulle sättas vid 3,2 viktprocent och extraktgränsen vid 10,5 procent.

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1923 års riksdag överensstämde i denna del med kontrollstyrelsens förslag.

Bevillningsutskottet, som fann en förbättring av pilsnerdrickat vara önskvärd, tillstyrkte en höjning av alkoholgränsen till 3,2 viktprocent och av extraktgränsen till 10,5 procent. Utskottet anförde i sin motivering bland annat, att då skillnaden mellan de av Kungl. Maj:t och de av de nyssnämnda sakkunniga förordade gränserna vore så ringa, att densamma icke ur nykterhetssynpunkt kunde tillmätas någon egentlig betydelse, frågan om gränsernas rätta bestämmande huvudsakligen syntes vara av teknisk natur. — Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Genom nämnda beslut av 1923 års riksdag hade starkölsförbudet definitivt genomförts och den stridiga frågan om pilsnerdrickats styrka vunnit sin lösning i lagstiftningen. Emellertid reste sig ganska snart krav på starkölsförbudets upphävande helt eller delvis. Vid riksdagarna åren 1926, 1930, 1932, 1933 och 1934 yrkades sålunda motionsledes, att porter med en inbryggningsstyrka av högst 18 procent måtte få tillverkas och försäljas genom systembolagen, och vid 1934 års riksdag förelåg även en motion om upphävande av starkölsförbudet i dess helhet. Såsom skäl för sistnämnda yrkande anfördes bland annat, att tillgången till en fullt njutbar maltdryck säkerligen skulle minska konsumtionen av billigare viner, vilket måste innebära en fördel ur nationalekonomisk synpunkt och ur nykterhetssynpunkt. Vid 1934 års riksdag hade även väckts motioner, som berörde andra områden av maltdrycks-hanteringen, nämligen beskattningen samt frågan om upphävande av gällande särskilda bestämmelser rörande försändning av pilsnerdricka på landet (det s. k. kvittenstvånget). I anledning av de väckta motionerna fann bevillningsutskottet sig böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning angående frågan om ändringar i gällande lagstiftning rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. I sin motivering uttalade utskottet beträffande ett upphävande av starkölsförbudet, att utskottet, utan att ingå på om de uttalade skälen borde motivera en sådan åtgärd, ansåge jämväl frågan härom böra inbegripas i utredningen.

1934 års maltdryckskommitté, som av chefen för finansdepartementet erhöll i uppdrag att verkställa den av riksdagen begärda utredningen, uttalade i sitt år 1936 avgivna betänkande, att ett frigivande av starkölet icke kunde av kommittén förordas, då det skulle vara förenat med stora svårigheter att vid en försäljning av starköl — vare sig fråga vore om starkölet i allmänhet eller allenast om portern — ordna utminuteringen och framför allt utskänkningen på ett sådant sätt att försäljningen icke komme att i väsentlig mån menligt påverka nykterhetstillståndet inom landet. Beträffande de mellanstarka maltdryckerna (pilsnerdrickat) föreslog kommittén enhälligt en höjning av den övre alkoholgränsen från 3,2 viktprocent till 3,4 viktprocent samtidigt som extraktgränsen skulle bortfalla, och framhöll härvid bland annat, att den förbättring av pilsnerdrickats smak, som komme att bli följden av nämnda åtgärd, skulle vara ägnad att dämpa kraven på starkölets frigivande. Kommittén påvisade, att bryggerierna enligt vad undersökningar av ett stort antal maltdrycksprov givit vid handen i verkligheten icke utnyttjade den då medgivna högsta extraktgränsen, 10,5 procent, av fruktan för att alkoholhalten på grund av opåräknat hög förjäsning kunde komma att överskrida alkoholgränsen, 3,2 viktprocent. I ungefär halva antalet prov hade alkoholhalten varierat mellan 2,91 och 3,10 viktprocent. Vid tillkomsten av extraktgränserna hade det väl, anförde kommittén, förutsatts, att bryggerierna hellre skulle hålla sig något under densamma än att de riskerade ett överskridande av alkoholgränsen, men att den normala styrkan skulle ligga så långt under gränsen, som visat sig vara fallet, hade man knappast räknat med. Kommittén ansåge därför skäligt att vidtaga någon jämkning uppåt av alkoholgränsen för att därmed göra det möjligt för tillverkarna att framställa en

maltdryck av andra klassen, som verkligen kunde hålla den för det dåvarande i lagstiftningen medgivna extraktgränsen av 10,5 procent och som bättre uppfyllde de fordringar i smakhänseende, som kunde ställas å maltdrycken i fråga. Kommittén uttalade, att det för vidtagande av en dylik höjning funnes så mycket större skäl, som enligt kommitténs förslag starkölsförbudet skulle bibehållas för framtiden. I den mån anledningarna till anmärkning mot beskaffenheten av pilsnerdrickat undanröjdes, borde kravet på starkölets frigivande förlora i aktualitet och starkölsförbudets ställning för framtiden följaktligen befästas. För att göra det möjligt för tillverkarna att verkligen kunna inbrygga pilsnerdricka med en extraktstyrka av 10,5 procent erfordrades, att alkoholhalten höjdes till 3,4 à 3,5 viktprocent. Kommittén stannade vid 3,4 viktprocent. Denna höjning ansåge kommittén kunna vidtagas, utan att olägenheter ur nykterhetssynpunkt därigenom skulle inträda. Liksom dittills varit fallet, komme förmodligen alkoholhalten hos pilsnerdrickat även i fortsättningen att ligga icke obetydligt under gränsen, sannolikt vid omkring 3,2 viktprocent.

Det må emellertid erinras, att kommitténs ställningstagande till den föreslagna höjningen av alkoholgränsen till 3,4 viktprocent är att se mot bakgrunden av de förslag, som kommittén framlade rörande kontrollen över försäljningen av pilsnerdricka. Dessa inneburo visserligen, att det kommunala vetot, avseende denna försäljning, samt det s. k. kvittensförfarandet i fråga om försäljningen på landet skulle bortfalla, men i stället förordade kommittén ett helt nytt kontrollsystem, i vilket ett statligt organ, statens bryggerinämnd, med uppgift att bland annat övervaka bryggeriernas försäljning av pilsnerdricka, ävensom systembolagen, vilka i fortsättningen skulle vara bärare av försäljningsrättigheterna i fråga om pilsnerdricka och övervaka utövningen av överlåtna utminuterings- och utskänkningsrättigheter, skulle ha att i närmare angiven ordning tillgodose det allmännas behov av en tillfredsställande kontroll över pilsnerdricksförsäljningen.

Kommitténs betänkande, som även innefattade utredningen rörande ett så vidlyftigt projekt som monopolisering genom statens försorg av den skattepliktiga bryggeriindustrien, vilken åtgärd dock av kommittén avstyrktes, har ännu icke i vidare mån än vad nedan sägs lett till något Kungl. Maj:ts avgörande. I samband med den skärpning av maltdrycksbeskattningen, som krisläget påkallade, framlade emellertid Kungl. Maj:t till 1939 års urtima riksdag kommitténs förslag till införande av skatt å den färdiga varan i stället för den dittillsvarande råämnesbeskattningen, vilket föranledde utfärdande av en helt ny förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, innefattande jämväl bestämmelserna om gränsdragning mellan de olika maltdryckerna med hänsyn till dessas alkoholhalt. I propositionen härom anförde departementschefen, att han vid framläggandet av förslag till den nya förordningen icke till behandling upptagit den av kommittén väckta frågan om höjning av den övre gränsen för maltdryckerna av andra klassen från 3,2 till 3,4 viktprocent, enär den lämpligen syntes böra avgöras i samband med en reform av bestämmelserna om försäljning av pilsnerdricka.

Den ovan lämnade redogörelsen utvisar, att den nu gällande gränsdragningen i fråga om styrkan hos maltdrycker av andra klassen framkommit efter ingående undersökningar och att en omprövning av frågan verkställts vid en så relativt sen tidpunkt som ett fåtal år före det nu rådande krisläget. Ställningstagandet till detta spörsmål har städse präglats av betydande intressemotsättningar, å ena sidan nykterhetsintressets krav på en så låg alkoholgräns som möjligt och å andra sidan den konsumerande allmänhetens önskemål om tillgång till en smaklig och hållbar maltdryck. Innebörden av

dessa intressemotsättningar kan sägas ha kommit till uttryck däri, att 1934 års maltdryckskommitté fann sig böra i samband med avvisandet av tanken på en rubbning av starkölsförbudet enhälligt förorda en åtgärd i motsatt riktning mot motionärernas yrkanden, nämligen vidtagandet av en höjning av alkoholgränsen för pilsnerdrickat från 3,2 till 3,4 viktprocent. Ett tillmötesgående av motionärernas hemställan, som åsyftar en så betydande sänkning av alkoholgränsen som ned till 2,5 viktprocent, komme enligt kontrollstyrelsens uppfattning otvivelaktigt att sätta starka krafter i rörelse för ett upphävande av starkölsförbudet, något som i det förändrade läget måhända icke skulle kunna förhindras. Även om starkölet, såsom tidigare avsetts, skulle försäljas till allmänheten genom systembolagen å motbok och relativt stränga föreskrifter komme att utfärdas beträffande starkölets utskänkning, skulle en utveckling i nu antydd riktning enligt kontrollstyrelsens mening vara ägnad att medföra ökade risker ur folknykterhetssynpunkt i jämförelse med vad tillhandahållandet av pilsnerdrickat innebär. Svårigheter äro visserligen för handen att ordna försäljningen av pilsnerdricka med dess normala styrka, så att olägenheterna ur nykterhetssynpunkt i möjligaste mån elimineras. Frågan om en revision av bestämmelserna om pilsnerdricksförsäljningen ingick emellertid i den av 1934 års maltdryckskommitté verkställda utredningen, som utmynnade i förslag till ny förordning om försäljning av pilsnerdricka. Enligt kontrollstyrelsens mening bör det i varje fall anstå med att vidtaga en ändring av styrkegränsen för pilsnerdricka, till dess kommittéförslaget beträffande pilsnerdricksförsäljningens ordnande blivit prövat av statsmakterna, en ståndpunkt som för övrigt överensstämmer med det ovan återgivna uttalandet av chefen för finansdepartementet angående lämpligheten av att frågan om alkoholgränsen avgjordes i samband med en reform av bestämmelserna om försäljning av pilsnerdricka. Det må även erinras, att den av motionärerna väckta frågan otvivelaktigt kommer att ägnas uppmärksamhet i ett annat sammanhang, nämligen i anledning av att 1943 års riksdag i skrivelse nr 455 hos Kungl. Maj:t anhållit om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning.

Med åberopande av det anförda får kontrollstyrelsen förorda, att bevillningsutskottet måtte avstyrka bifall till ifrågavarande båda motioner.

I detta ärendes behandling ha, förutom undertecknad överdirektör, deltagit byråchefen Almgren och tillförordnade byråchefen Bergils, varvid den förre varit föredragande.

Stockholm den 29 februari 1944.

ALFRED KOLLBERG.

Ragnar Franzén.